

DOCTOR HONORIS CAUSA, PROF. JAQUES LE RIDER

LAUDATIO PROF. JAQUES LE RIDER

HERMENEUTICA RĂBDĂRII

Dacă Jacques Le Rider nu ar fi existat, el ar fi trebuit inventat pentru a le vorbi cu perseverență contemporanilor săi despre excelența culturii și despre virtuțile cu care se încarcă aceia ce se încapățânează să rămână niște atleți ai spiritului. Profesor la Ecole Pratique des Hautes Etudes, membru al Institutului universitar al Franței, autor a numeroase cărți consacrate înțelegerii specificului modernității vieneze, domnia sa reușește să impună tipul unui intelectual erudit și bonom, înzestrat cu o bună doză de scepticism folosită pentru dizolvarea formulelor sacrosancte ce doresc să se pună în slujba reducionismelor agresive de toate felurile. Spirit viu, din aceeași familie cu Montaigne sau Valéry, își camuflează preocupările de moralist sub înfățișarea unui istoric auster, preocupat mereu de descoperirea surselor celor mai sigure care ar putea să lumineze diferite evenimente sau care ar putea permite deslușirea enigmei comportamentului anumitor personalități.

În una dintre cele mai substanțiale cărți ale sale, *Etant donné*, filosoful francez Jean-Luc Marion se oprește de-a lungul câtorva pagini asupra relației dintre “a vedea” și “a privi”, propunând o distincție care să înlăture definitiv presupusa sinonimie a celor două verbe. Astfel, el susține că pentru a vedea nu trebuie atât să percepi vizual cât trebuie să primești ceea ce se arată de la sine ca un soi de apariție care nu se poate reproduce și nu se poate repeta. În schimb, pentru a privi ar fi nevoie să poți păstra sub control vizibilul, fără a-i lăsa inițiativa de a apărea sau de a dispărea, interzicându-i orice variație de intensitate ce ar perturba înscrierea sa în concept, menținându-l într-o prezență permanentă prin postularea reproductibilității lui. A privi un fenomen nu înseamnă a-l vedea, ci a-l transforma într-un obiect vizibil. Privirea vede, însă funcția ei cea mai importantă pare să fie aceea de a poseda și a conserva, de a păstra. Vedem atunci când suntem surprinși de fenomene, care ne cheamă în mod imprevizibil, făcând imposibil controlul nostru asupra manifestării lor, și privim atunci când decidem să luăm în posesie lumea care ne înconjoară, măsurând-o statornic prin intermediul văzului. Lumea lui “a vedea” e o lume a donației, pe când cea a lui “a privi” e o lume a obiectelor.

Cu toate că analiza lui Marion are un scop extrem de precis, urmărind elaborarea unei fenomenologii care să depășească descrierea fenomenelor ca obiecte (Husserl) sau ca ființări (Heidegger), pentru a le recunoaște în pura lor donație, noi vom utiliza doar distincția pe care o propune, întrebându-l însă într-un sens cu totul diferit, dorind să punem mai bine în lumină specificul demersului domnului Jacques Le Rider. Astfel, credem că se poate vorbi, pe de o parte, despre gânditori care se mulțumesc să vadă, fiind luați sub control de faptele și evenimentele care se năpustesc asupra lor, incapabili să mai stăpânească mulțimea de informații și teorii pornite parcă să îi sufoce, căzând pradă locurilor comune aflate în aerul vremii, incapabili de statornicie și de distanțare în raport cu fenomenele, și, pe de altă parte, de acei interpreți care știu să privească, a căror inteligență instituie un filtru între lume și diversele teorii, dominând întotdeauna materia și impunându-i formele cele mai adecvate. Dacă în primul caz avem de a face cu un haos înspăimântător, în a doua situație ne aflăm în prezența cosmosului, a ordinii deja instituite. Cei care văd sunt prizonierii materiei, pe când cei care sunt în stare să privească devin stăpânii formelor.

Refuzul platitudinii pare să fie deviza domnului Jacques Le Rider și domnia sa nu se îndepărtează nici o clipă de aceasta, probându-și la fiecare pagină abilitatea hermeneutică. Nimic nu e socotit dovedit pentru totdeauna, bun de primit ca atare, ci totul este supus travaliului pacient al inteligenței, împinsă parcă de un pariu nemărturisit la demolarea tuturor locurilor comune cu puțință. Diavolul nu e plictiseala, așa cum părea să creadă Peter Brown, ci demonia se ascunde sub respectabilitatea clișeelelor, a formulelor pe care refuzăm să le mai gândim, socotindu-le eterne și ineluctabile.

Metoda folosită de domnul Jacques Le Rider pare să fie o hermeneutică a atenției și a răbdării prin care orice fenomen poate fi depozat de aura sa de mister inaccesibil, fiind explicat pe înțelesul tuturor. Lucrurile nu sunt doar așa cum ne sunt date, ele mai au și un sens care trebuie desprins în urma unui efort continuu de reflecție. Există mereu un strat mai profund al realității ce se cuvine să fie adus la lumină, există întotdeauna o nuanță în plus pe care nu avem voie să o pierdem din vedere.

Complexitatea alcătuirii lumii cere o investigație polifonică, un demers subtil și lucid. E nevoie, în același timp, de o seamă de virtuți care să ne țină la distanță de trufia celor care ce doresc să-și anexeze realitatea, transformând-o într-o biată provincie a eului lor aflat într-o continuă inflație. Cel care vrea să înțeleagă nu poate să violenteze ființa, nu are dreptul să-i impună propriile sale categorii, folosind apoi biciul dresorului pentru a o menține în sofisticata ei cușcă. El are nevoie, mai degrabă, de o perfectă cunoaștere a geografiei ființei, care să-i permită să aștepte în peșterile sale post-platoniciene acele șoapte obscure care îl vor conduce către întuirea sensului, mijlocindu-i înțelegerea.

L'HERMENEUTIQUE DE LA PATIENCE

Si Jacques Le Rider n'existait pas, on aurait dû l'inventer pour que ses contemporains puissent jouir de son discours persévérant sur l'excellence de la culture et sur les vertus qu'acquièrent ceux qui s'acharne à œuvrer en athlètes de l'esprit. Professeur de l'Ecole Pratique de Hautes Etudes, membre de l'Institut universitaire français, auteur de maints livres ayant pour but de mieux faire comprendre la spécificité de la modernité viennoise, il réussit à imposer le type d'un intellectuel érudit et bonhomme, doué d'une bonne dose de scepticisme capable de dissoudre les formules sacrosaintes servant les réductionnismes agressives de toutes sortes. Esprit vif, de la même famille que Voltaire ou Valéry, il cache ses préoccupations de moraliste sous l'aspect d'un historien austère, toujours préoccupé de découvrir les sources les plus sûres en mesure d'éclaircir divers événements ou de déchiffrer l'énigme du comportement de certaines personnalités.

Dans l'un de ses livres les plus substantiels, *Etant donné*, le philosophe français Jean-Luc Marion s'arrête – le long de quelques pages – sur la relation entre « voir » et « regarder », proposant une distinction qui annule définitivement la présumée synonymie entre les deux verbes. Ainsi, il soutient que pour voir ce qui est nécessaire n'est pas tellement de percevoir visuellement, mais de recevoir ce qui se montre par soi, comme une sorte d'apparition irréproductible et irrépétable. En échange, pour regarder il serait nécessaire de pouvoir garder sous contrôle le visible, sans lui laisser l'initiative d'apparaître ou de disparaître, lui interdisant toute variation d'intensité qui perturberait sa conceptualisation, pouvoir le maintenir dans une présence permanente en postulant sa reproductibilité. Regarder un phénomène ne signifie pas le voir, mais le transformer en objet visible. Le regard voit, mais sa fonction la plus importante semble être celle de posséder, de conserver, de garder. On voit lorsqu'on est surpris par des phénomènes qui nous appellent de manière imprévisible et dont il est impossible de contrôler la manifestation, et l'on regarde lorsqu'on décide de prendre possession du monde qui nous entoure, le considérant par une vue constante. Le monde de « voir » est un monde de la donation, tandis que celui de « regarder » est un monde des objets.

Bien que l'analyse de Marion ait un but très précis, voire l'élaboration d'une phénoménologie qui dépasse la description des phénomènes en tant qu'objets (Husserl) ou en tant qu'existence (Heidegger) afin de les reconnaître dans leur pure donation, nous allons retenir seulement la distinction qu'il propose, mais en l'employant dans un sens tout différent, afin de mieux mettre en lumière la spécificité de la démarche de Jacques Le Rider. A notre avis, on peut parler de deux types de penseurs : d'un côté, les penseurs qui se contentent de voir, submergés par les faits et les événements et glissant sous leur contrôle, incapables de dominer les informations et les théories dont la multitude semble les suffoquer, les faire échouer vers les lieux communs de l'air du temps, incapables de se distancer par rapport aux phénomènes; de l'autre côté, ces interprètes qui savent regarder et dont l'intelligence institue un filtre entre le monde et les diverses théories, dominant toujours la matière et lui imposant les formes les plus appropriées. Si dans le premier cas nous avons à faire à un épouvantable chaos, dans le deuxième, on se trouve dans la présence du cosmos, de l'ordre déjà instituée. Ceux qui voient sont les prisonniers de la matière, tandis que ceux qui sont capables de regarder deviennent les maîtres des formes.

Le refus de la platitude semble constituer la devise de Jacques Le Rider et il ne s'en éloigne pas un seul moment, prouvant – avec chaque page – son habileté herméneutique. Il n'y a rien de prouvé une fois pour toutes, bon à être reçu en tant que tel, mais, au contraire, tout est soumis au travail patient de l'intelligence, qui semble poussée par un inavoué pari vers la démolition de tous les lieux communs possibles. Le Diable n'est pas dans l'ennui, comme semblait croire Peter Brown, mais la démonie se cache sous la respectabilité des clichés, des formules qu'on refuse de penser, les considérant éternelles et inébranlables.

La méthode employée par Jacques Le Rider semble une herméneutique de l'attention et de la patience par lesquelles tout phénomène peut être dépossédé de son aura de mystère impénétrable et expliqué au point de le rendre accessible pour tous. Les données de l'existence ont aussi un sens caché qu'on doit déceler par un effort continuel de réflexion. Il y a toujours une couche plus profonde de la réalité qu'il faut découvrir et mettre en lumière, il y a toujours une nuance de plus qu'il ne faut pas perdre de vue. La complexité du monde exige une investigation polyphonique, une démarche subtile et lucide. A celle-ci doivent s'ajouter des vertus qui nous éloignent de l'orgueil de ceux qui veulent s'appropriier la réalité, la transformant dans une pauvre province de leur ego en inflation incessante. Celui qui veut comprendre ne peut pas violenter l'être, n'a pas le droit de lui imposer ses propres catégories, prenant ensuite le fouet du dompteur pour le garder dans sa cage sophistiquée. Il a plutôt besoin d'une parfaite connaissance de la géographie de l'être, qui puisse lui permettre d'attendre dans ces caves post-platoniciennes ces chuchotements obscurs qui vont le conduire vers l'intuition du sens, vers la compréhension.